

Az én indiai útitársam.

Minden félreértés kikerülése végett előre kijelentem, hogy útitársam volta- képen nem ember és csak annyiban van rokonságban velünk, a mennyiben a zoológusok szerint mi mindannyian, az egész világon lakó emberek, rokonságban vagyunk a majmokkal.

Erre a rokonságra nagyon rászolgál az én útitársam, mert értelménél fogva alig nevezhető állatnak; inkább vásott, rossz emberi gyermekhez hasonlít a hajszálág.

Természettrajzi neve *Macacus nemestrinus*.

Nehány indiai siheder felnőtt korában több társával együtt ejtette fogságba s eladta a Lloyd-társulat egyik gőzöse, a »Gizella« matrózainak, kik százat meghaladó más fajú majmokkal együtt ketreczbe zárták s eladás végett Európába voltak viendők.

Én Ceylonból hazafelé utazva láttam az én Marco-mat először, nagyon szomorúan és megtépett állapotban. Az anyja ugyanis idő közben elhalván, fogolytársai a ketreczben nemcsak elettek előle mindent, hanem össze-visszakarmolták, megharapdálták és üldözték a szegényt, míg végre a tulajdonos matróz észrevette szánalmas helyzetét és megszabadította társaitól; vékonyát átkötötte kötéllal és ennél fogva egy pamut-zsák pántjához erősítette.

Én már ilyen állapotban találtam Ceylonból való elindulásomkor. Marco magános helyzetében különben jól érezte magát; fel-felmászott, a meddig a kötele

engedte, a zsákokra, egyikről a másikra ugrált, s mulattatta az egész hajó harmadosztályú utasait, kik folyton etették banánával, kenyérrel, rizzsel és narancssal.

Végig járva a hajót, szemlélgettem rajta a különféle nemzetiségű utasokat, valamint az állatvilágot, a melylyel majd minden Indiából és Khfnából jövő gőzös el van látva. Itt is volt nemcsak majom, hanem hiéna, sakál, sőt még egy királytigris is, nem is említve az ezer meg ezer apró, különféle színekben pompázó, kisebb-nagyobb exotikus madarat és különösen a sok szép kajdácsot. Ezeket vizsgálgattam épen, midőn nagy zajt és nevetést hallok közel a hajó orrához és ott látom az én indiai útitársamat, a mint a kötelét kezébe fogva mint valami sleppet, szalad vicsorgó fogakkal szabadon egy szingaléz után, kit azért fogadtak a hajóra, hogy a matrózoknak a kedves indiai *curryt* (rizsétel, mindenfélével fűszerezve) az egész úton megfőzze. A szingaléz rohant, a hogy csak tudott a fedélzeten levő konyhája felé és onnan egy vas tűzpiszkálót vett a kezébe védelmül Marco ellen. A matrózok uszították a majmot a szingalézre, ki a vasbot védelme nélkül alkalmasint megkapta volna a magát. Pedig, csodálatos, az utasok közül senki iránt se volt ellenszenve; valahányszor feléje mentem, örömmel jött hozzám, ragaszkodását sok óá, óá hangjával tanusítván. Meglehet, hogy a szingaléz vagy vétett ellene valamit, vagy

eszébe hozta a szabadságtól való megfosztását, a mit társai cselekedtek.

Sokat olvastam a majmok boszúálló természetéről, a mely szerint a szenvedett bántalmakat sohasem felejtik el. Ezt a tulajdonságot Marco-n is tapasztaltam egész útunk alatt. Egy hajóinas egyszer ingerkedett vele; ezóta mihelyt csak meglátta, rögtön vicsorgatta reája fogát, és ha csak elérte, megharapta; sőt mikor ennivalót adott is neki, ha csak szerét ejtette, egyik kezével az eledelt vette el, a másikkal pedig erősen utána kapott.

Írántam tanúsított szeretete miatt elhatároztam, hogy megveszem. A matróz, midőn átengedése iránt szóba álltam vele, látva, hogy nekem mennyire tetszik, jól megfizettetett érte. Ő — gondolom — 35 kr.-ért, 1/2 rupiáért vette, nekem pedig egy font sterlingért engedte csak át. Mire Bombaybe értünk, Marco tulajdonom volt.

Bombaybe érve, átszállítottam az »Imperatrix« gőzösre, átadva gondozás végett a kapitány engedelmével egy matróznak. Kötelénél fogva egy farekeszhez kötöttem, hova esténként magától bebujt, nap közben pedig a közelében levő hajó-kötélzetén és néha, ha szabadon bocsátottam, az árboczokon mutatta be testgyakorlati ügyességét.

A hajón utazott egy gazdag porosz is, ki Bombayből néhány papagájt és egy sokkal kisebb majmot hozott, mint az enyém. A két majom hamar megbarátkozott egymással; mindig együtt játszottak; a kisebb egyik kezével folyton az enyém kötelét tartotta, hogy el ne mehessen mellőle. Ez a kis majom bátrabb is volt az enyémnél. Sokszor eleresztettük őket a fedélzeten; amaz az egész utasközönség gaudiumára incselkedett egy szinte szabadon levő antilopéval, támadását ügyesen kikerülve: az enyém félt az antilope hegyes szarvától és csak biztos távolból, kötélről

vagy árboczról nézett le, bele nem elegyedve a játékba; ha közel voltam, biztosabbnak tartotta, hogy az én vállamról nézze a két állat játékát. És nagy érdekel nézte, mert kíváncsisága mindent felülhaladó volt. Egyetlen zőrej, egyetlen mozdulat sem kerülte ki figyelmét; élénken vizsgált mindent; s ha kezébe kaparíthatott valamit, azt, hacsak lehetett, szétszedte, épúgy, mint a gyerekek, kik minden játékjokat feltörik vagy szétszedik, hogy megtudhassák, mi van belül. Különös figyelme tárgya volt a hajóács működése, ki közel tartózkodási helyéhez dolgozott famunkáján. Egyszer néhány deszkába fúrt lyukakat s a fúrót ott hagyva, pár pillanatra elment, hogy valamit kihozzon a szertárból. Marco épen elég közel volt hozzá, a kötél hosszaiig; odament rögtön s a fúrót kezébe kaparintva, nagy komolysággal kezdett lyukat fúrni ő is a deszkába és a fúrót nem igen akarta átadni az időközben megérkező hajóácsnak, ki persze menten el akarta tőle venni. Általában roppant nehéz még máig is elvenni tőle bármit is, a mit kezéhez kaparinthat. Ha a tárgy kisebb, azonnal a pofazsebébe vándorol, a nagyobb tárgyakat pedig roppant macacssággal védelmezi: két keze és két lába görccsösen fogja, s ha hármat letart is az ember, a negyedikből is alig bírja kifejteni. Egy izben egy harisnyát kötő utasnő pamutgombolyagja jutott a markába s majd egy fertály óráig vesződtem vele, míg rémségesen össze-visszakúsúzálva végre sikerült tőle elvennem.

A meleg égálg alól seregesen menekültek Európába az angol nők, gyerekeikkel együtt; ez utóbbiak boszantó rosszak voltak s rémei az egész hajóközönségnek. Ezek folyton ingerkedtek Marcoval az egész úton mindaddig, míg Marco egynek-egynek kezét vagy lábát meg nem kaparítván, alaposan meg nem

harapta őket; akkor azután csak messziről kerülgettek.

Az egész Indiai-óceánon és Vörös-tengeren haladva, roppant meleg volt, a Nap forrón sütött; Marco mégis szívesen kereste fel a napos oldalt és süttette a hasát vagy a hátát a Nappal; s hogy az élvezet teljes legyen, hol ő kutatta a másik kis majom bundáját, hol ez hajszolta az ő erdejében az élősdiéket.

Étrendje a hajón a következő volt: reggel korán nyers, hámozatlan rizst kapott, mit két kézzel tömött pofazsebébe, hogy onnan apránként előszedve ropogtassa; azután banána, melynek héját nagy ügyességgel szedi le; közbe-közbe almát vagy datolyát kapott. Legkedvesebb csemegéje azonban a tojás, melyet ügyesen tör fel a fogával és tartalmát kinyalja, s ha egy kevés a földre cseppen, nem röstelli felnyalogatni, valamint ujjait is megtisztogatja nyelvvel. Érdekes a pofáját nézni, mikor ilyen kedves eledelt kap: orrát majd 4—5 cm.-rel megnyújtja és valósággal mosolyog, nevet és cinczog örömeiben. A bort szívesen issza.

A Vörös-tenger északi részéhez érve, a nagy meleg megszűnt s Marco nem a legjobban érezte magát, azért egy pokrócot adtam neki, melybe éjjel szépen begöngyöldött és a szélről, mindig a szélmentes oldalra kerülve, nagyon óvakodott.

Port-Saidba érve, elváltam tőle s Cairóban időzve, csak hat nap mulva találkoztam vele Triesztben. Ez alatt egy matrózra és a főfelügyeletet a hajó inasára bízam. Triesztbe érve, megtudtam, hogy a szegény Marco a Földközi-tengeren áthaladva, nagyon köhögött és láza volt, annyira, hogy azt hitték, hogy élve sohasem látom viszont. Jó, hogy ily állapotában nem láttam, mert betegségében, mint az orvos beszélte, olyan szomorúan nyög és oly fájdalmas képet vág,

hogy sajnálatból alig birt reá nézni. De mire Triesztbe ért, már meggyógyult, és engem meglátva, örömmel mondogatta az ő óá, óá szavát, megölelve kezével és a vállamra ugorva örömeiben. Noha a Nap melegen sütött, a fogadó szobájában, míg be nem fűtöttek, mégis érzékeny hideg volt, s Marco didergett. Nekem meg eszembe jutott egy kínai kézi melegítőm, a melybe csak egy kis hengerded szenet kell meggyújtva betenni, hogy 4—5 óráig meleg legyen. Ezt adtam neki, meggyújtva benne a szenet; örült is neki nagyon, melléhez szorította kezeivel s pofáján látszott a jólérés. Egyszerre azonban aggódva nézett reá a melegítőre, mely erősebben kezdte eresztetni a meleget. Az aggódó kifejezést, a csodálattal vegyest, a félelem és irtózat váltotta fel. Tekintete folyton a melegítőn csüggött, s egyszerre dühösen dobta el magától a veszedelmes melegségű holmit. Nem képzelek embert, ki ezen fokkonzenti arczváltozás komikumán hangosan fel ne kaczagott volna.

Noha márcziusban voltunk, az idő nagyon hideg volt a Karszt sziklás vidékén úgy, hogy a vonaton szállítás végzetes lehetett volna szegény Marconak, ha a ládáját, melyben szállítottam, jól be nem göngyölttem volna gyapjúpokróczba. Pesti szállásom ebédlőjében készítetünk neki lakást, az ablak mellett; azonban a megkötéssel sok bajom volt. Nagyon hamar kitanulta, mikép kell az ablak reteszét kinyitni és a hurkot kiakasztani; sőt az alsó reteszt kinyitva, a külső ablakot is sokszor kinyitotta, nagy passzióval hintáztatva magát s lábával el-elrúgva magát a faltól. Egy erősebb mozdulat alkalmával kitörte az ablakot; azután egész flegmával szedte le az üvegdarabkákat, majd az ablak-szárfat rácsálgatta. Nehány napig használt, hogy a felső ablak závarát megerősítettük; így nem tudta az ablakot

kinyitni. Az alsót kinyitva, látszott rajta a csodálkozás, hogy nem sikerül akarata. Azonban erre is hamar reájött. Előbb kinyitotta felülről, azután alulról és újra ott voltunk, a hol először; végre azután az ablakot beszegeztek, elzárva nemcsak ő előtte, hanem mi előttünk is a kinyitás lehetőségét. Még sokáig próbálgatta azután is forgatni a zárt, de kinyitnia többé nem sikerült.

Kedves helye éjjelenként az ablakfüggöny volt; úgy bele tudott burkolódzni, hogy semmije se látszott s csak a kilógó kötélt árulta el tartózkodása helyét. Később azonban jobbnak találta a trumeau számára készített gyapjúpokróczba burkolódzni.

Az ebéd és vacsora felhordásakor nagyon nyugtalan volt; különösen ha nem voltam itthon. Az édes kóhokat, de különösen a rizst tejbe főzve végtelen szereti és ha nem kap rögtön, nagyon mérges: ugrál a trumeaura, az ablakra, a földön, mind a négy lábát vagy kezét megfeszítve bakkecske módjára, s valószínűleg bokkol, mint a ló, mikor lovasát le akarja dobni. Ha még ez se volt elég, a trumeau feletti tükröt rázta oly erővel, hogy majd leesett. Ha otthon voltam, elegendő volt reákiáltanom; de ha engem nem látott, nem maradt a rázással békén, míg enni nem kapott. Sőt kitanulta azt is, hogy nőm, féltve a tükröt, nagyon ideges az ő rázása miatt, s a hányszor csak az ebédlőbe jött, a Marco rögtön a tükröt kezdte rázni, ezzel csikarva ki valami kívánsága teljesítését, valami ennivalót, vagy azt, hogy játsszanak vele, mert unatkozik.

Gyermekeim közül fiamat hamar megszerette, vele szívesen enyelgett és játszott; de leányomat, ki kezdetben incselgette, még most is gyűlöli, s ha szabadon ereszttem, mindjárt neki megy s épúgy, mint a hajón a szingalézt, meg akarja harapni. Hiába ad neki enni;

egyik kezével elveszi az almát vagy cukrot, de a másikkal utána kap, megfogva kezét vagy ruháját, hogy megharaphassa.

Legjobban érzi magát falusi birtokon. Eleinte egy lombos gesztenye fához volt kötve, de hamar el kellett onnan venni, mert unalmában az egész fát meg akarta fosztani vékonyabb ágaitól és leveleitől. Egy kis házikót csináltattam neki, a hova éjjel és eső elől bevonúlhatott és egy állványt, úgy azonban, hogy csak a kötélt tartván, a földre is bocsátkozhatott, hol egy kőre ülve leste a macskákat, kutyákat, melyekkel szeretett játszani. Hogy néha elbocsáthassam, a kötélt végére karabinert csináltattam. Ezt azután ő nagyon sokszor kinyitotta. Elleste, miképen nyitom ki, s addig próbálgatta, nyomogatta a rugót, míg el nem szabadult és ekkor kiosont az udvarról a kertbe, sokszor megdézsmálva a gyümölcsfákat. Néha napjában hatszor is elszabadult. Az igaz, hogy hívásomra készségesen lejött bármily magas fáról is, letekergetve az ágakról kötelét, ha megakadt, víve magával ágról ágra, mint valami sleppet. Ha azután a mopsz is melléje került, volt játék, el-elbújt egy-egy ágra, hogy onnan a kutyára ugorjék, vagy hogy elrejtözve kerestesse magát.

Ki-kivitem néha kocsin a gazdaságba is; az elsőülésem volt a helye; de mindig kíváncsiskodott, fel-felállt, és a kocsisba kapaszkodva nézte a haladó lovakat. Ha az inas a bakon ült, kettőjük közé helyezkedett, átkarolta nyakukat és onnan nézett szerete szét.

A cseresznye-szüret volt a legnagyobb boldogsága. Ágról ágra ugrálva, a legkülsőbb ágakon levő legszűkebb szemeket kerítette hatalmába; néha minden kezében és lábában tartogatott néhány szemet, és pofája zsebje is tele volt cseresznyével, és olyan sokat evett, hogy megártott neki. Ilyenkor lefeküdt, dör-

szőlgetve gyomrát és nagyon szerette, ha más is dörzsölgette. Olyan keservesen nyögött, míg meg nem gyógyult; de azért nem okult; másnap, ha kivitem, ugyancsak akkép cselekedett.

Egész szabadon eljár velem sokszor a Balaton-parton levő fenyvesembe a kutyákkal együtt, de hamar elfáradt a menésben; a fák közt azonban egész elemében érezte magát, ugrálva egyik fáról a másikra. Ha pedig szőlőmbe mentünk, örömmel lecibálgatta nemcsak az érett, hanem az éretlen szőlőfürtöket is. Noha négykézláb szeretett legjobban menni, tudott két lábon állva is járni. Még a hajón a matrózok tréfából sokszor hátrakötötték a kezét, hogy két lábon járni kényszerítsék s ő minden nehézség nélkül járkált így ide-oda néha 5—10 perczig is. Ezt praktizálta is, valahányszor valami messze levő tárgyat akart megnézni. Ha a vasút mentén mentem vele, már messziről figyelmes volt a vonat dübörgésére; két lábon állva nézett a közelgő vonat felé, mikor pedig közelébe ért, rögtön ijedten szaladt hozzám, felugrott a vállamra s onnan csodálta a robogó vonatot.

A Balatonra sokszor elvittem, mikor fürödni mentem. A hídon nyugodtan maradt, belenézegetve a vízbe, de bele soha nem merészkedett; holott a házunknál, ha meleg napokon valami kádban vizet adtunk neki, nagy passzióval fürdött belebukva a vízbe és a víz alatt lubiczkolva; a vége a fürdésnek rendszeren az lett, hogy kiborította a víztartó edényt.

Hajlamait illetőleg általában barátságos; egész ismeretlenekhez szívesen elmegy, csak azt apprehendálja, ha félnek tőle; a ki fél, azt biztosan megharapja. P l ó s z á n d o r államtitkára, ki nálam volt, rögtön felugrott, ölelte, kedvezett neki s kedveskedésből szaká-

lában és hajában keresgélt nagy figyelemmel.

Noha a cselédházaktól lakásom és a majomé is távol van, mégis úgy látszik, hogy a gulyásom kis kutyája, mikor a gulyát hazahajtották, többször fölkereste játszogatva a majommal. Később láttam, hogy a látogatás mindennapi és rendszeresen ismétlődik. Csodálatos, mi csoda vonzalom támadt a két állat közt. Mikor a nyáj kolompja hallatszott, Marco nyugtalanságában házát, emelvényét rázta, fel- és leugrált, míg a kutya nem jött, mellyel sokáig játszott. Egyszer azonban a vizlám és a newfundlandim neki rohant a gulyás kutyájának és irgalmatlanul össze-visszatépték a vendéget, kikergetve az udvarból. Mi csoda dühös lett erre Marco! Ordított, segítségére akart menni a kis kutyának, de kötele nem engedte; szőrét felborzolta, kiabált a kutyákra, száját el-tátotta, fogait vicsorgatta úgy, hogy alig bírtam megnyugtatni.

A hidegek beálltával az üvegházba vittük lakásával együtt, hol az ajtót hamar megtanulta kinyitni, a kilincset lenyomva és ez által kihűtve az üvegházat, míg retesszel kívülről be nem zártam. Egy nap, kötelét eloldva, legalább 20 virágcserépet tönkretett, ledobálva az állványokról, széttépve leveleiket és gyökereiket; azután egy ablakot kitört s a kertbe menekült. Csodálatos, hogy a kötélen létel ellen nem nagyon demonstrál; de ha kalitkába van zárva, azt minden áron szétszedni törekszik.

Szegény most rabságban van; itt Budapestén meg van szabadságától fosztva s azt hiszem velem együtt alig várja a tavaszt, mikor a természet feléledtével, a mint a Nap sugarai elolvasztják a téli fagyot, akkép szabadftják meg őt is a gyüölött kalitkától.

SZATAY IMRE.